

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Forsøg til Bestemmelse af nogle Grundsætninger for den gram-
matikalske Underviisning i de lærde Skoler og de dertil fornødne
Lærebøgers Uffatning.

Et Indbydelseskrift

til den offentlige Examen i Noeskilde Kathedralskole,

som affholdes i September 1822.

Med

S. N. J. Bloch,

Skolens Rector.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,
Hof- og Universitets- Bogtrykker.

Udvalgte Signaturer

Det grammatikalske Studium af Sprogene, fornemmelig de gamle, har i vort Minde til forskjellige Tider havt en temmelig forskjellig Charakter, hvilken da igjen afprægede sig i de Lærebøger, der brugtes, og som derfor omvendt igjen bidroge til at vedligeholde denne Charakter. Den ældste Art af saadanne Grammatiker opstillede gemeenlig Sprogets Phænomener med Lærdom og Nøiagtighed nok, men efter det Tilfæld, som de gamle Grammatici havde givet Sproglæren, og uden at indlade sig i Udviklingen af genetiske eller etymologiske Grunde for de brugelige Former eller Ordforåininger. Kun Huskommelsen fattes ved denne Maade i Virksomhed, og paa at lette Arbejdet for denne gik alle methodiske Kunstgreb ud. Deraf altsaa versus memoriales o. d. Ogsaa havde den grammatikalske Anviisning ofte mere det Mechaniske i Sproget og den blotte Tegnslæres Fremføttelse til Hiemeed, end hvad der henhørte til at skaffe Indsigt i Sprogets Aand, og, om jeg saa maa sige, den grammatikalske Sagkundskab. Formationen af Sproget lærtes fornemmelig igjennem Regler, hvorfra da naturligviis igjen gaves endeel Undtagelser; og den Fuldstændighed og Nøiagtighed, heri iagttoges, gjorde da gjerne Formlæren til en temmelig stor Bog, hvis Udenadslæsning medtog megen Tid og Umage. Overhovedet syffelsfattes Ungdommen mere med at lære, end med at tænke, og man søgte derfor ei saa meget at gjøre en etymologisk og begrundet Indsigt til Basis for den grammatikalske Kundskab, som at forsyne med et fuldstændigt Aggregat af positive Sproglove, der ved idelig Indøvelse maatte indprentes i Erindringen.

Disse og deslige Aarsager var det adentviis, der tilligemed det sjældne og ringe Hensyn, man tog paa Indholden af de Auteurs, der læstes, især tilbrog de gamle Sprogs Studium den Vebreidelse, der i Pædagogikens for nogle Decennier siden indtrufne Reform ofte vederfoer samme: at de nemlig vare en for Ungdommens intellectuelle Uddannelse aldeles afbrugbar Ordkundskab, der længe nok, til Afbræk for den i det menneskelige og bogterlige

Liv langt nyttigere og vigtigere Sag; eller Realkundskab, havde været Ungdommens Plage. Og det kan ikke nægtes, at Klagen jo havde nogen Grund. Imidlertid viste det sig dog snart, at denne Grund ikke laae i Sprogstudiet selv; thi da det maatte indsees, at Ungdomsunderviisningens væsentligste Hiemeed bør være de menneskelige Evners almindelige Udvikling og Aandens Dannelse til Humanitet, blev det og en Følge, at man dertil ei kunde undvære de Discipliner, der efter dette deres Hovedsiemeed med Rette kaldtes Humaniora, og ved Videnskabernes Gjenfødselse efter Middelalderen kjendeligen havde bevist, hvad de i den Henseende formaaede. Spørgsmaalet blev altsaa kun, hvorledes de skulde drives og dyrkes, for at det egentlige Maal, som man vel ikke altid saa ganske havde havt for Øie, bedst kunde naaes. Og at her Grammatikens Behandling maatte komme under fortrinlig Betragtning, var en naturlig Følge. Ogsaa denne maatte nu faae den Tendents, som en forbedret Underviisningskunst foreskrev, og søge paa den mindst trættende og meest instructive Maade at lede Ynglingen til den Indsigt i Sproget, som udfordres til med Lethed og Forstand at læse dets Autores. Til den Ende frembøde der sig især tvende Midler: det ene, at han i saa kort Indbegreb, som muligt, lærte blot Sprogets almindeligste Love, Formanalogier og Constructioner, og siden under Læsningen supplerede det øvrige, hvoraf da opstode allehaande Smaaagrammatiker og Udtog, modificerede efter Forfatterernes forskjellige methodiske Ideer; det andet, at Grammatikens affondrede Forskrifter og Paradigmer bragtes i tidlig Anvendelse, hvorved da Sproglærens tørre Beenrad ligesom fik Kjød og Hud, og altsaa først kunde blive forstaaelig for Lærlingen, naar han saae, hvortil den egentlig sigtede. Imidlertid var dette endnu ikke nok, og man indsaae, deels at de mundtlige Tillæg, der under Læsningen kunde føies til det første Grundlæg, ikke uden Bogen lode sig sikkert nok indprente, og deels, at Sproglæren endnu stedse blev et alt for mechanic Udenadsverk, naar ei dens Forskrifters Natur og Grund med Klarhed indsaaes. Disse Grunde blev det Sprogphilosophiens Sag at opsoge; og bragtes de til Papir, fik man de saakaldte raisonneerde Grammatiker, der naturligviis maatte vinde betydeligt ved den Kritik, hvorved Sprogvidenskabens i nyere Tider efterhaanden er bleven bearbejdet. Kun møder her den Banffelighed, at saavel de tilføiede Specialia, som et saadant grammatikalst Raisonnement, ikke altid lade sig affatte i saa faa Ord, som den blot positive Regel; hvorved da Bogen let faaer en Størrelse, som affrækker den, der kun dømmer efter Reglernes Længde eller Sidernes Antal, uden Hensyn til det Lys, hvori Gjenstanden ved den fuldstændigere Udvikling sættes.

Under en saadan Forskjellighed af Methoden i den grammatikalste Underviisning og af de Lærebøgers Plan og Indretning, hvori samme meddeles, turde det maaffec ikke være

aldeles unyttigt, noget noiere at fastfatte nogle af de Principer, der bør ligge til Grund for en saadan Underviisning, naar den skal svare til sit sande Niemeed og undgaae de Feil, der ere forbundne enten med den ene eller den anden af de almindeligste Methoder, og som i det Foregaaende tildeels allerede ere angivne. De samme Principer blive da og Regler for de Lærebøgers Affatning, hvorefter en saadan Underviisning maa skee.

Allerførst betænke da enhver, som har med grammaticalsk Underviisning at gjøre, at samme ikke selv er Hovedsiemeed, men meget mere ifkun Midde til et andet Niemeeds Opnaaelse. Det Maal, hvortil der i den Henseende bør arbeides, er nemlig ikke, at Lærlingen skal kunne sin Grammatik, som en egen Disciplin, men at han med Indsigt og Lethed kan læse, fortolke og nyde enhver Forfatter i Sproget, samt, saavidt der tillige udfordres Færdighed til at udtrykke sig enten skriftlig eller mundlig i et Sprog, ogsaa hertil kan være forsynet med fornøden Evne. Til dette Niemeeds Opnaaelse er nu grammaticalsk Kundskab et væsentligt Middel; og kun naar hiin Virkning viser sig af samme, d. e. naar Lærlingen kan grammaticalsk rigtig fortolke sin Autor og, hvor det behøves, selv udtrykke sig rigtigt i Sproget, beviser han at have lært sin Grammatik tilgavn; men ikke ved at kunne, var det endog nok saa færdigt, recitere Sproglærens Regler eller Formparadigmer, med hvilken Færdighed der ligesaa lidt altid er forbunden Duellighed i Anvendelsen, som omvendt denne uden hiin Færdighed ikke skulde nogensinde være muelig. Kun Anvendelsen er det, der beviser, om Grammatiken er lært tilgavn; kun paa Anvendelsen er det altsaa at Lærværen fornemmelig burde see. Det gaaer hermed som med Philosophien, hvorom Epictet siger, at ligesom Faaret ikke udspytter sin Føde, for at vise, hvormeget det har fortæret, men ved sin Døds og sin Udryb, om det er vel fodret eller ikke, saaledes skal og Lærlingen, ikke ved at fremsige dem, men ved i sit Liv at anvende dem, vise at han har gjort sig de ham meddeelte Lærdomme og Grundfætninger egne, og saaledes deraf til enhver Tid er i Stand til at kunne gjøre den behørig Anvendelse. Det samme er nu Tilfældet med Grammatikens Studium og Anvendelse i Sproget. Ja Erfaring har viist mig Exempel saavel paa en Yngling, hvis latinske Stil aldeles maatte casseres, uagtet han ved Examination i Grammatiken ikke skulde feile en Tøddel, som og omvendt paa en anden, der uden Anstød kunde læse og grammaticalsk noiagtig fortolke sin hele Homer, og dog blev bragt i Forlegenhed, da Examinator forlangte, at han udenad skulde opgive alle anomale Tempora af et Verbum, hvilke han dog paa ethvert Sted i Bogen øieblikkelig vilde have kjendt. Ogsaa i Hebraisken vilde mangen en Lærling godt kunne, hvad der til Niemeedet er tilstrækkeligt, analysere enhver i hans Bog forekommende Tempus; eller Nomensform, uden derfor at kunne omvendt strax af Hovedet angive, hvad et eller andet

anomalt Verbum eller Nomen vilde hedde i denne eller hiin Tempus; eller Constructionsform, forbundne med dette eller hiint Suffix. Ved Sprog, som ikke læres for at skrives, er det altsaa hensigtsstridigt, at ville gjøre deslige Qvæstioner; ja vor hele grammatikalske Under-
viisning feiler sædvanlig deri, at den gaaer fra Reglen til Tilfældet, istedetfor fra Tilfældet til Reglen, og at man f. Ex. spørger: hvad hedder μένω i Αριστος, **IV** i Part. Niphil, istedetfor at spørge: hvad er μένω eller **IV** for et Tempus, og hvad Bemærkelse har det som saadant? Endskjønt jeg hermed ingenslunde vil have dadlet de Læreres Foranstaltning der, hvilket jeg selv, endog i de øverste Klasser anseer fornødent, for at bevirke et flittigere Studium af Grammatiken, jevnlig anstille en særegen Examination af samme.

Men sikkerligen kan ogsaa dette Grammatikstudium eller Forbringene i Henseende til samme meget overdrives, naar det gjøres til eneste Niemeed eller Hovedmaal for Skole-
underviisningen, saa at derover maa tilfidesættes eller ikke kan opnaaes, hvad de senere Skoleaar dog burde arbeide til, Autorernes Fortolkning med Indsigt og Smag. For denne er Gram-
matiken, læst paa den nu anførte Maade, en nødvendig Forudsætning, ja maa endogsaa i Henseende til dens finere Dele og til Gjentagelse dyrkes jevnslidig med samme: men skal Gram-
matik, især i alle de Sprog, der drives i vor Ungdomsunderviisning, vedblive at være Ho-
vedsag, saa at man selv i høiere Klasser ikke tør stole paa det grammatikalske Grundlæg, der i de nedre bør være lagt, men idelig skal læse Grammatik; eller skal man, for at Eens Disciple kunne bestaae sig i en saadan Grammatikexamen, indskrænke sin Fortolkning af Cicero og Horats, Homer og Plato, til den blotte grammatikalske Analyse, forsaavidt ikke flidnere Ordformer eller Meningsens Udvikling gjer det til Nødvendighed, at opholde sig derved: da sætte vi vor
philologiske Skoleunderviisning et godt Trin lavere, end den dog i de høiere Klasser burde staae; da vil Grammatiken, som ene holder sig til det Mechaniske i Sproget, blive en Ruin for al den Fortolkning, der skulde give sig af med det Fuldkomne i Foredraget og det Rigtige i Tankerne hos de Autores, der læses; og, som Følge heraf, ere vi da, inden vi forsee os, igjen paa det Punkt, hvorfra Didaktikens ovenomtalte Reform stræbte at hæve os: vi nøies med den blotte uslugtbare Verbalkundskab, med Skallen istedetfor Kjernen, og tvertimod Tens
deutsen af de Humaniora, der skulde være Skoleunderviisningens væsentligste Gjenstand, lærer Ungdommen i disse Studier hverken at søge Føde for sin Aand eller Dannelse af sin Dømmes-
kraft og Smag. Heraf fremlyser altsaa, hvor vrang den Mening er, at der ved en Discipels Overgang fra Skolen til Universitetet fornemmelig kun bør sees paa, hvor fast og færdig han er i sin Grammatik; et Maal, der ofte kunde være naaet ved Udgangen fra den lavere Klasse, og det maaskee endog bedre, da Færdigheden i at recitere Former og Regler i den senere

Tid, hvor der kun var seet paa Grammatikens Anvendelse i Fortolkning eller Stil, lettelig kunde have tabt sig, uden at dog derfor dens Kundskab var borte. Eller gaae vi ældre, hvis Kundskab i Sproget ved Læsning og ei ved Regler er modnet til en sieblig Følelse af det Rigtige, hvad enten vi skulle læse eller skrive deri, vel endnu tilbage til Angivelse af Grammatikens Love, og kunde vi ei være his penitus imbuti, uden at Hukommelsen derfor havde dem mere paa rede Haand, som de stode i Vogen? Lader os bedømme dette efter Modersmaalets Studium: heri har Øvelse givet os Færdighed og Øre, førend samme ved Grammatik blev reglet og ordnet. Men er dette sidste skeet ved en hensigtsret Underviisning, da kunne vi skrive correct, uden dog maaskee derfor at kunne angive Lovene eller bestaae en Examen efter Vogen.

Og siden vi nu ere komne til at tale om Dansk Grammatik, da kan jeg heller ikke lade det Misgreb ubemærket, der ogsaa ofte gjør den til Niemeed istedetfor til Middel; naar Underviisningen i Modersmaalet bliver staaende ved dets Grammatik allene, og lader den hele Anvendelse bestaae i en tør Formanalyse og Formclassification, istedetfor først at oplyse Formernes Rigtighed af Analogie, Etymologie og Sprogbrug, og derpaa, naar Sikkerhed heri er naaet, at gaae til det gode Foredrags æsthetiske og rhetoriske Love, helst udviklede af Mønstrene selv; hvorhos dog kunde ønskes, at vi eiede nogen Ledetraad, hvori disse Love kort, treffende, i et hensigtsret Valg og efter en fast anlagt Plan vare fremstillede og oplyste.

Den samme Grundsætning, som vi have opstillet for den grammatikalske Underviisning, gjælder og om de Lærebøgers Indretning, som til dette Brug affattes. Ogsaa heri bør intet anbringes, som ei sigter til det Maaal, der, efter hvad vi nu have viist, ved den grammatikalske Underviisning bør sigtes til. For samme passer altsaa ikke nogen dybt og i det Abstracte gaaende Undersøgelse af den egentlige filosofiske eller almindelige Grammatik, der selv er Hovedgjenstand for et eget Studium og vilde aflede for langt fra det, der her bør være Niemeed, nemlig Kundskaben i et vist Sprog; og overhovedet intet, som ei har praktisk Tændens d. e. sigter til at give Lærlingen Anviisning enten til Autorernes Fortolkning eller til at skrive Sproget, forsaavidt dette fordres. Endskjøndt det hermed ikke skal være paastaet, at jo det enkelte Sprogs Grammatik gjerne fra den almindelige og filosofiske Sproglære kan, ja endog bør, hente mangen Oplysning og Begrundelse af sine Forskrifter, hvorom nedenfor nærmere skal tales. Men kun, hvad der giver tydelig og bestemt Forklaring om Sprogets Former og Ordforøininger, bør være Skolegrammatikens Sag. Og ligeledes følger af samme Grundsætning, at Lærebogen bør være affattet efter den Methode, hvorved lettest og bedst virkes til ovennævnte Hovedsiemeeds Opnaaelse, rigtigt at kunne tolke Forfattere i Sproget

og, hvor det fordres, skrive correct i samme. Exempler paa Synder herimod kunde være anfødelige; men hvorledes disse Blades Forfatter tænker sig en saadan Methode, vil være fjendeligt af de ved ham, saavel i Modersmaalet, som i de tre lærde Sprog, udgivne grammatiske Lærebøger, og til hvis Fortaler han i Særdeleshed vil henvise; ligesom det og tildeels vil fremlyse af de øvrige Grundfætninger for den grammatiske Underviisning, hvortil vi desaarfag nu ville ile.

Det andet, som baade Læreren og Lærebogens Forfatter ved den grammatiske Underviisning, de give, have at paasee, er, at den bliver, saa vidt muligt, Forstands og ikke blot Hukommelses Sag. Til den Ende maa, hvor det lader sig gjøre, Aarsagen til alle Sprogphænomenerne, deres Etymologie og Gangen i deres Fremvert korteligen udvikles; og overhovedet Grammatiken ikke være et blot Aggregat af positive Forkrifter og Love, som paabyrdes Hukommelsen; men et velordnet System af den Analogie, Sproget i sin Dannelselse har fulgt, tilligemed Undtagelserne fra samme, ligeledes saavidt mueligt etymologisk begrundede. Hvor aldeles grundet denne Fordring er, vil vel kunne skønnes deraf, at Grammatiken ikke er en blot historisk Gjenstand, men især fordrer rigtig Indsigt i de Taleformers Væfaffenhed, hvorom der handles, uden hvilken ingen ret Benyttelse eller Anvendelse af dens Forkrifter kan tænkes muelig. Men maaffee ville nogle Exempler bedre kunne oplyse Sagen. Hvorledes vilde, for at blive staaende ved det allerførste, Lærlingen gjøre sig et rigtigt Begreb om Declination, Comparison, Conjugation o. desl. naar han ei først bragtes til at gjøre sig et rigtigt Begreb om de Taledeles Natur, som kunne modtage disse Forandringer? eller om Constructioner, naar han ei fik et tydeligt Begreb om de Aarsager, der naturligen bevirkede samme, men blot positivt maatte lære og huske: "Nomina kunne declineres, Adjectiver og Adverbier compareres, Verberne conjugeres"; eller "Casus ere 6, Nominativus, Genitivus o. s. v. Gradus tre, Conjugationerne 4, og deri igjen saa mange Modi og saa mange Tempora" o. s. f. Eller for at anføre et Par Beviser af hvert Sprog især: hvilket vilde bedst indsees, fattes og beholdes, om jeg i Hebraiske med de gamle Grammatici giver min Lærlings blotte Hukommelse denne blotte Tegnsregel, at af to Schvaer, som stode sammen, bliver det første, naar det var mobile eller skulde udtales, til Chirek, eller jeg fremsætter Sagen selv efter sin virkelige Natur saaledes for hans Forstand: "tre sammenstødende Consonanter kunne til Begyndelse af en Stavelse ei udtales, der høretes derfor imellem de to første af sig selv en kort Lyd af S, som tilkjendegives ved et Chirek? Ligeledes, om jeg lærer ham, at Dageschtegnet ei maa staae i Gutturaler, eller jeg gaaer til Aarsagen og viser ham, at Gutturaler ei kunne udtales dobbelte, og derfor ei modtage Dagesch? Fremdeles, om jeg lader ham udenad lære Nemsens katal, kate-

Iah, kataltha o. s. v. eller jeg, efterat han har lært de personlige Pronomina, som til den Ende bør gaae forud for Verbet, oplyser ham om, hvorledes Adformativerne i 2den og 1ste Person ere fremkomne af disse, ved deres umiddelbare Sammensættelse med Stamformerne. Da han har Nøglen, og forudsat, at han ved sine Personalpronomina og hvad Vocalopslutning nye Endetillæg give Anledning til, kan han sit Paradigma i det samme Øieblik, han har indseet dets Dannelse. Vi gaae til Græssen: hvilken Forskjel vil der her atter være paa, om jeg giver min Lærling en blot positiv Forskrift at huske, eller jeg lader ham tænke sig ind i Sagen? Om jeg lader ham lære først den 1ste og 2den Declinations Genitiv paa σ , og dernæst som Undtagelse herfra Dialecterne $\alpha\omicron$ og $\omicron\omicron$; eller jeg viser ham den Sandsynlighed, at den ældste masc. Genitivendelse var $\omicron$, som altsaa ved at sæies til Nominativendelserne $\alpha\varsigma$ og $\omicron\varsigma$, formedelst Elision af ς , gav $\alpha\omicron$ og $\omicron\omicron$ (forlængt $\omicron\omicron$), hvorfra da igjen ved Sammensætning det almindelige σ ? Ligeledes, om jeg ved 2den Person i Passiv lader ham lære Endelserne η , σ og ω , som han blot maa huske, uden at fatte, hvorledes de ere fremkomne, samt derpaa de ioniske $\epsilon\alpha\iota$, $\epsilon\omicron$, $\alpha\omicron$; eller jeg gjør ham bekendt med det oprindelige $\epsilon\alpha\iota$ og $\omicron\omicron$, som endnu er det sædvanlige i Verba paa μ , og hvorfra da $\epsilon\sigma\alpha\iota$, $\epsilon\sigma\omicron$ og $\alpha\sigma\omicron$, med Elision af σ giver $\epsilon\alpha\iota$, $\epsilon\omicron$, $\alpha\omicron$, og dette da igjen de contraherede Former η , σ , ω ? Fremdeles om jeg anfører ham $\epsilon\lambda\alpha\beta\omicron\nu$, $\epsilon\lambda\delta\omega$, som anomale Tempora af $\lambda\alpha\mu\beta\acute{\alpha}\nu\omega$ og $\epsilon\rho\chi\omicron\mu\alpha\iota$, hvis Grund han i øvrigt ikke faaer at vide, og saaledes overhovedet lader alle anomale Tempora blot fattes af Øret og huskes efter en Rems; eller jeg udleder de første af deres Stamformer $\lambda\acute{\alpha}\beta\omega$, $\epsilon\lambda\delta\omega$, og overhovedet sammenstiller dem alle efter deres Formationsanalogier, saaledes at den hele Dannelsesmaade deri ret kan bemærkes? Ogsaa Contractionens og Accentvæsenets Natur, hvor oplysende er det ikke, at den kortelig udvikles, istedenfor blot at sige Lærlingen, hvorledes der contraheres og accentueres? Af disse saavel som andre deslige Forklaringer, hvorpaa min sidste græske Grammatik, ligesom og tilforn den hebraiske, frembyder Exempler nok, tør jeg haabe, at det tilstrækkeligen vil vise sig, om en saadan Sprogphilosophie bestaaer, som nylig en Decensent meente, i blotte Ord, og ei skulde være at foretrække for Forskrifter, der, som aldeles ubegrundede, overlades Hukommelsen allene at beholde. Dernæst, for ogsaa at tage Exempel af Latinen, vil det til en solid grammatical Kundskab ikke være ligegyldigt, om de almindelige Begreber af Sproglæren indprentes Lærlingens Hukommelse eller hans Forstand tillige; endskjønt herved vistnok møder den Banke lighed, at man ei kan forudsætte Kundskab om det Sprog, der, som Kilde til det latinske, vilde kaste Lys over saa mangen Deel af dets Etymologie; f. Ex. over Verbernes anomale Temporsformer, der i Førstningen næsten blot maa overlades Sproggehøret at gemme, skjøndt deres

Grunde dog egentlig ere at søge i Græffen, f. Ex. nosco og cognosco, novi, notum, i γινώσκω, γινώσκω; sum, fui, esse, i εἶω, ἔω, (ο: Εἶω, Εἶμι), meminī i μνήμημαι o. desl. flere Ety- mologier, som ofte ere aldeles græffe, og derfor i det mindste i de høiere Classer med Fordeel kunde og burde oplyses af denne deres Rilde. Men selv uden at tage Hensyn hertil, gives der dog mangen anden Punkt i den latinske Grammatik, hvoraf en philosophisk begrundet Fremsettelse kunde være meget gavnlig; for Begynderen f. Ex. til Oplysning af Taledelesnes Natur og deraf følgende Egenheder, af Declinationens Bæsen, der, som næsten ubekjendt fra Modersmaalet, er ham et aldeles nyt Phænomen, o. s. m. og for de Ældre og Videres komme, af Constructionernes indvortes Grunde. Men dette behøver ingenlunde at skee ved noget fuldstændigt Raisonnement: ofte kan et lidet Vink, ofte den blotte Orden, hvori en Regel sættes, eller Naade, hvorpaa den udtrykkes, være aldeles tilstrækkelig til at oppvække klart Begreb om Sagen, og det selv for de første Begyndere; f. Ex. om de sædvanlige Regler angaaende Adjectivets Overeensstemmelse med Substantivet, Prædicatets med Subjectet, og Substantiver eller Adjectiver i Apposition, vil Forkrifterne blive lyse nok, naar man først gjør Lærlingen opmærksom paa, "at der i ethvert Begreb eller Mening maa være en Hoved- gjenstand, hvorefter det, der siges om samme, retter sig"; og nu anvender dette paa Adjectivets og Prædicatets Construction, samt derefter gaar til Appositionen, hvis Natur let ind- sees af det Foregaaende, saasom en tilføiet Forklaring, hvad enten den er Substantiv eller Adjectiv, ligesaavel maa rette sig efter Gjenstanden, som de Bestemmelser, der udgjøre en Deel af Sætningen. Saaledes forklares saa mange Ting ved en god Orden og Sammens- hæng, ligesom og, naar Alle det indbefattes under eet Afsnit, der udspringer af samme Grund, hvilken da kun eengang for alle behøver at angives og derefter med Lethed kan appliceres paa de enkelte Tilfælde i Særdeleshed. Det er derfor grundfalskt, naar bemeldte Recensent vil gjøre Forbindelse imellem Reglerne til en methodisk Feil, og anseer det for en Dyd ved Læres- bogen, at hver Regel staaer isoleret for sig, uden at grundes paa noget forhen beviist og ind- seet. Og nu endelig i Modersmaalet, hvad er vel der det grammatikalske Studium, naar det ei skal være Forstands Sag? Ikke allene kunde her spørges: hvad vilde der blive af i alle de Grammatikens og Orthographiens Puncter, hvor der imellem Grammatici selv er Uenighed, og Talebrugen intet afgjørende bestemmer? vilde her ikke Disciplen, som var nødt til at jurare in verba magistri, saa ofte denne hans Lærer havde feilet eller havt en eller anden Grille i Sproget, ogsaa nødvendig blive en blind Efterfølger af det Urigtige? Men selv om Gram- matiken end allevegne statuerede det rigtigste, hvor stridende vedblev det ikke alligevel med denne Disciplins Natur, at foreskrive blot positivt og ubegrundet? hvad anden Visshed fik Lærlingen

da om dens Forfkrifters Nigtighed, end at det staaer saaledes i hans Bog? eller til hvad Dannelse for hans Land blev vel det grammatiske Studium af Modersmaalet, naar det ei skulde være andet, end en blot udenad lært Classification af de Ordformer, han fra Varnsbeen af ex usu havde vidst? For ikke at tale om de mangfoldige Punkter af Sproglæren, hvori Lærlingen, uden at vænnes til et grundigt Raisonnement derover, og uden at kjende Sprokærens og Metfkrivningens Principer, ikke engang kan komme til den Fasthed og Sikkerhed, hvis Nødvendighed man dog skulde troe, at vor Tidsalder, ved den Vakslen og Uenighed der i den Henseende hersker, dog maatte føle.

Vist nok kan ved saadanne Grundes Angivelse ikke Alting bringes til Evidence eller fuldkommen Visshed, og ofte maa man støtte sig paa een eller anden Hypothese. Men lad disse endog enkelt Gang være for vovede, Skaden deraf er dog langt fra at være den, som det grammatiske Raisonnements Fiender raabe paa. Thi Resultatet, hvorpaa Anvendelsen grunder sig, fastsættes jo af Sprogbrugen; Hypotesen vil allene forklare os, hvorledes dette Resultat er udkommen, og deri maatte vel selv en Feiltagelse hos den, der tænker, være mere værd, end ingen, hos den, der intet tænker og intet søger at forklare sig.

Den 3die, og som her maa være den sidste, Grundsætning for al grammatiske Underviisning, saavel den mundelige, som den i Lærebogen fremsatte, at den nemlig maa være kort, synes at finde klassisk Hjemmel i det gamle Horatsiske Qvæqvæd præcipies, brevis esto! Men vel at mærke, herpaa følger strax som Marsag: Omne supervacuum pleno de pectore manat. Om altsaa endog hiin Forfkrift ligesaa godt kunde passe sig paa Grammatikeren, som paa Digteren, hvilken Horats vilde instruere, saa seer man dog strax, at ved det, der ikke er kort nok, forståes ikkun, hvad der er supervacuum, og at vor Digters Mening ikkun er: at hvad der kan siges kort og kjernefuldt, ikke bør udtværes i flere Ord end behøves, eller vidtloftiggjøres ved unyttige Gjentagelser. Og heri har han vist storlig Ret; men ikke følger deraf, at en Grammatik paa 4 Ark skulde være bedre og mere passende til Underviisning, end een paa 8 eller 12 Ark, eller at den docerer bedre, som siger kun det Allernødvendigste, for at det blot kan huskes, end den, der tilstrækkeligen udtømmer og tydeligen udvikler Gjenstanden. Jeg skulde ikke fremsætte en saa i Pine faldende Bemærkning, dersom det ikke for nylig var hændet mig selv, at blive i den foromtalte Recension dadlet, fordi jeg havde deels gjort Lærlingen opmærksom paa Afskilligt i den græske Sproglære, som i mindre Udtog pleier at forbigaaes, og deels udviklet, hvad Andre blot nævne, eller antyde, overladende til Læreren eller Hændelsen, om det siden nogensinde vil blive forklaret; med eet

Ord, fordi en fuldstændig Skolegrammatik for alle Klasser ikke var et blot Udtog for den første Begynder.

Den Korthed altsaa, der fordres af en Sproglære, maa ikke søges paa fornøden Fuldstændigheds eller Tydeligheds Bekostning. Og dette gjælder selv om den første Begynders Underviisning; thi behøver han end kun faa grammatikalske Grundbegreber, for efter en rigtig Methode strax at gaae til Anvendelse deraf og til de første Læseøvelser, saa bør dog allerede disse være tydelig indseete og med Forstanden fattede, saafremt det ellers skal fortjene at kaldes Begreber og med nogen Forstand kunne anvendes. Hvorledes vil Lærlingen f. Ex. kjende Taledelene fra hinanden, naar han ei har fattet deres Natur, og hvorledes kan han fatte den, uden at bruge Forstanden eller tænke? thi den blotte Hukommelse skal dog vel ikke sige ham, at Liber er Substantiv og bonus Adjectiv. "Men Ordenes Bøining i Declination og Conjugation, som er en saadan Hoveddeel af al grammatisk Formlære, den maa jo dog Hukommelsen ene fatte og gemme!" Vist nok, saavidt Erindringen af Endelserne angaaer; endskjønt der dog ogsaa i denne Henseende kan af en god Methodik leveres Forstanden mangt et heldigt mnemonisk Hjælpe middel, i Græksen f. Ex. ved Sammenligning med den forud bekjendte latinske Bøining samt ved Endelsernes Etymologie; og i Latinen selv ved tabellarisk Fremstilling og Sammenligning af Endelserne, saasom ved at lade alle 4 Conjugationer Tempus for Tempus læres paa een Gang. Men dog maa ogsaa her ved en god Underviisning Forstanden og Tænkraften være virksom, for at Lærlingen først og fremmest kan gjøre sig rigtigt Begreb om, hvad Declination og Conjugation er, hvilket ikke læres ham, naar man blot forlanger han skal huske, hvormange Bøiningsmaader der gives og hvilke Endelser disse have; ligesom og i Analysen blot classificere Formerne og færdigen kjende, til hvad Subst. de høre, uden at Form og Bemærkelse i hans Hoved blive saa at sige identiske, og han stedse har et tydeligt Begreb om, hvorfor han her bruger een, hist en anden Flexion i Casus, Genus, Numerus, Tempus og Modus. At Lærlingen ikke strax og eo ipso lærer at indsee dette, men i Forstningen allene foregives Former at indprente i sin Hukommelse, deraf kommer uden tvivl al den Besværlighed, man saa længe har med at faae grammatikalsk Rigtighed i hans Hoved, hvad enten han saa skal skrive i Sproget eller fortolke dets Forfattere; ikke at tale om, at en saadan mekanisk Underviisning, om den endog ved en idelig Indøvelse kan skaffe Fasthed nok i Formerne, dog er alt for aandsdræbende og bringer Tænkraften i en Lethargie, hvoraf det siden vil blive vanskeligt at bringe den til Live; hvilket Erfaring saa ofte viser Exempler paa hos Disciple, som tidlig ere syffelsatte med at lære uden at tænke. Vist nok kan nu, for, at komme til det, vi visde sige, en saadan Underviisning ei

affattes saa kort, som om man blot holdt sig til den positive Fremstilling, der allene nævner os Tegns og Form, uden at nævne, hvorledes de bleve til eller hvad Grund de havde: men deels er Korthed nu eengang ikke den øverste Grundsætning, hvilken enhver anden bør underordnes; og deels er Korthed i Fremstillingen noget andet, end den, der viser sig i et ringere Blædeantal, og den Udførlighed, som hine Oplysninger forarsage, sienssynligen ingen Synd mod det ovennævnte *quicquid præcipies, brevis esto*, da her intet *super-vacuum* er, ei heller noget i Forveien *plenum pectus*, hvoraf dette skulde flyde over; hvad der er tilføiet, trætter eller forvirrer ei, men oplyser, og det var jo det, Grammatiken skulde søge, hvis den vilde blive sit *Diemeed* tro.

Ligesaa lidet kan det være Feil imod Kortheden, om den fuldstændigere, for *pro-vectiores*, men dog endnu altid *Skoledisciple*, bestemte Grammatik tilføier en stor Deel *Spe-cialia*, eller udfører Udskilligt næiere, som vilde komme for tidligt og blive til Forvirring for Begynderen strax at lære. Thi kan end endeel af slige Ting efterhaanden læres *ex usu* eller tilfældigviis siges Lærlingen, saa skeer det dog aldrig med den Fuldstændighed og Orden, som i den systematiske Underviisning; ikke heller kan Lærlingen saaledes finde den Oplysning, han i saadant Tilfælde maatte behøve, som naar den er anført paa sit behørig Sted i Grammatiken. Lad end Vogen ved disse Tillæg eller denne Udførlighed blive nogle Aar større: behørig Korthed mangler den derfor ikke, saalange det, der er sagt, hverken ligger udenfor det, enhver vel oplyst Lærling bør vide, eller er fremsat med mere Vidtløstighed, end Gjenstanden uundgaelig fordrer. Det samme gjælder om den Forstørrelse, Syntaxen maae give en grammatisk Lærebog. Vistnok kan denne og læres ved Abstraction under Læsningen af *Autores*; men dette kan jo al Grammatik, og dog indsee vi, at vi komme baade bedre og hurtigere til Maalet ved at have dens Forskrifter opstillede i systematisk Orden, hvorefter de, naar der for Resten er fulgt en god Methode, læres med en Letthed og Fuldstændighed, som ad hiin Omvei seent eller aldrig vil naaes. Hvi skulde det samme da ikke ligesaavel blive Tilfældet med det System, der opstiller os Ordspøiningerne, som med det, der opstiller Ordformerne? Vel er dette mere nød-vendigt i et Sprog, der tildeels skal læres for at skrives og tales, s. Ex. i Latinen, end i det der blot læres, for at forstaae dets Forfattere, saasom Græskken; men alligevel er det dog ogsaa her vigtigt, at kjende *Constructionsidiotismerne*, for tilfulde strax at forstaae ethvert Sted, hvor disse lide Anvendelse. Mindre nødvendigt er imidlertid Syntaxen ved saa fattigt et Sprog, som Hebraiskken, hvor den deels allerede ligger i Formlæren, s. Ex. i Reglerne om *status constructus*, om *Suffixernes* Anvendelse, om *Partiklernes* Natur o. d. og deels de samme *Constructionsmaader* saa ofte forekomme, at de langt lettere læres ved Øvelsen, end

i et Sprog, hvor den større Cultur og Tankeveendingernes Mangfoldighed medfører en rigere Udtryksmaade og flere Modificationer af Constructionen, samt endelig de udviklede Periodebygninger, som det simple og barnlige Hebraiske intet kjender til, nødvendigen for at overføres, fordre tilstrækkelig Indsigt i Forbindelsesmaaderne. Atter en anden Beskaffenhed har det endelig med Modersmaalet, hvori Tusinder skrive godt, uden at have lært nogen Synear, fordi Øret ved den bestandige Øvelse nu eengang er blevet saa fortroligt med Sprogbrugen, at de værste Feil derimod ved blot nogen Opmærksomhed ville kunne undgaaes; men ogsaa Tusinder vilde skrive mere correct, dersom de i Henseende til Constructionen fik rigtig og behørig Anvisning. Overhovedet er Hiemedet for den grammatiske Underviisning i Modersmaalet et ganske andet, end ved de andre Sprog; de studeres for først at læres og forstaaes, dette kun for at tales og skrives rigtigt; i dem skal af Grammatiken læres baade Former og Constructioner, i dette ere derimod begge Dese Lærlingen bekjendte inden han gaaer til Grammatiken, som altsaa kun skal arbejde paa at berigtige og bringe Correcthed i hans Stil, og til den Ende maa fremstille Sprogbrugen i raisonneret og begrundet Theorie. Er nu altsaa allerede i hine Sprogs Grammatik Grunde og Raisonnement fornødne, hvormeget mere da i dette, hvor Uvisheden endnu ofte er saa stor og Meningerne saa deelte, at ingen Lov kan vente at blive antaget uden gyldigt Beviis? Udtogets Korthed kan her altsaa endnu mindre blive en Fordring, saafremt man ikke vil blive staaende ved det, Lærlingen enten allerede veed, eller til at skrive og tale rigtigt ikke behøver at vide.

Vel kunde der endnu gives flere ikke uvigtige Grundsætninger for Grammatikeren, saasom at han ei bør indlade sig i Spidsfindigheder og Distinctioner, som ingen praktisk Lærdent have, d. e. intet bidrage til enten at forstaae Sproget bedre eller at udtrykke sig rigtigt deri; hvorimod der især feiles ved Fremstillingen af Modersmaalets Grammatik; fremdeles at han bør besitte sig paa et klart Foredrag, oplyse Alt med Exempler af Sprogets bedste Forfattere, og kun vælge saadanne Exempler, hvori Neglens Anvendelse stikker skarpt frem og ei skjules under for megen Vidtløstighed, m. v. men da en Udvikling af alt dette vilde fordre et større Rum, end et Program kan tilstøde, nædes jeg til her at sætte Grændsen for nærværende Undersøgelse, ligesom og til at forbigaae de hidtil opstillede Grundsætningers Anvendelse paa de andre levende Sprogs Grammatik, som læres i vor lærde Ungdomsunderviisning, og hvorum jeg allene til Kyndiges Overveielse vil opkaste det Spørgsmaal, om vi ikke i disse Sprog maafee gjøre mere Skade end Gavn med det alt for omhyggelige Grammatikstudium, eller med at gaae videre deri, end til de væsentligste grammatiske Elementer; da deels den Mængde Grammaticalia i saa mange forskellige Sprog

maa baade forvirre og trætte Lærlingen, som, hvis han skal blive saa fast deri, som til en usigtig Grammatikexamen kan fordres, hver Dag maa have flere Grammatiklectier, foruden alt andet, at lære; og deels denne Omhyggelighed for at indprente Grammatik maa blive til megen Hinder for det, der i de levende Sprog burde være Skoleunderviisningens Hovedoieemed, nemlig at Lærlingen bragtes til at læse disse Sprog med Færdighed, til hvilken Ende han burde læse meget og kun analysere det Nødvendigste. Kunde dermed forbindes Taleøvelse, var det vistnok ønskeligt; men den Correcthed i at skrive og tale Sproget, som Grammatikstudiet egentlig skulde give, kan i de levende Sprog ligesaalet blive i Skolerne almindelig Fordring, som Tendentsen af de gamle og de nyere Sprogs Studium i Ungdommen nogensinde kan være den samme.

Den offentlige Examen i Roeskilde Kathedralskole for Aaret 1822, som Disciplenes Forældre og Børgere, samt andre Videnskabselskere og Skolens Belyndere herved ærbødigt indbydes til efter Behag at bivaane og anhøre, vil blive foretaget i følgende Orden:

Dagen.	Første Værelse.	Andet Værelse.
d. 23 Sept. Formidd. 4de Kl. Græsk.		2den Kl. Historie.
	Efterm. 3die Kl. Fransk.	1ste Kl. Historie.
d. 24 Sept. Formidd. 4de Kl. Fransk.		2den Kl. Arithmetik.
	Efterm. 3die Kl. Geometrie.	1ste Kl. Tegning.
d. 25 Sept. Formidd. 4de Kl. Arithmetik.		2den Kl. Dansk.
	Efterm. 3die Kl. Dansk.	1ste Kl. Arithmetik.
d. 26 Sept. Formidd. 4de Kl. Geometrie.		2den Kl. Latin (Adj. Christensen).
	Efterm. 3die Kl. Arithmetik.	1ste Kl. Dansk.
d. 27 Sept. Formidd. 3die Kl. Geographie.		2den Kl. Latin (Adj. Stybe).
	Efterm. 4de Kl. Tydsk.	1ste Kl. Geographie.
d. 28 Sept. Formidd. 4de Kl. Geographie.		2den Kl. Tydsk.
	Efterm. 3die Kl. Religion.	1ste Kl. Latin (Adj. Christensen).

Dagen.	Første Børelse.	Andet Børelse.
d. 30 Sept.	Formidd. 4de Kl. Religion. Efterm. 3die Kl. Latin (Adj. Stybe).	2den Kl. Græsk. 1ste Kl. Religion.
d. 1 Octbr.	Formidd. 4de Kl. Historie. Efterm. 3die Kl. Latin (Adj. Christensen).	1ste Kl. Latin (Adj. Stybe). 2den Kl. Religion.
d. 2 Octbr.	Formidd. 4de Kl. Hebraisk. Efterm. 3die Kl. Græsk.	2den Kl. Geographie. 1ste Kl. Tydsk.
d. 3 Octbr.	Formidd. 4de Kl. Latin. Efterm. fortsættes.	3die Kl. Tydsk. 2den Kl. Fransk.
d. 4 Octbr.	Formidd. 4de Kl. Iliaden og Odysseen. Efterm. Hvad der mueligen endnu maatte være tilovers af Examen.	3die Kl. Historie.

Hvad Dag Translocationen, som holdes paa sædvanlig Maade, kan foretages, skal nærmere gennem Disciplene vorde bekendtgjort.

Til Universitetet afgaae følgende:

1. Christian Hemmeløv Dons, en Søn af Hr. P. C. Dons, Secretair og Medlem af Raadet paa St. Thomas.
2. Hans Nicolay Kellermann Rørdam, en Søn af Hr. L. S. Rørdam, Sognepræst til Dndløse og Søndersted i Sjælland.

3. Claudius Benjamin Hellemann, en Søn af Hr. J. Hellemann, Forpagter paa Nyegaard i Sjælland.
  4. Johannes Galskjot, en Søn af Hr. L. M. B. Galskjot, Sognepræst til Hyllested, Bendslov og Holsteinborg i Sjælland.
  5. Peter Johan Schouw, en Søn af afg. Factor Schouw, og Stedson af Hr. Professor, Dr. Medicinæ og Ridder Schumacher i Kjøbenhavn.
  6. Frederik Wilhelm Greve af Ahlefeld-Laurvig, en Søn af Hr. Grev F. Ahlefeld-Laurvig til Taarnholm.
  7. Johan Christopher Voigt, en Søn af Hr. J. S. Voigt, Forvalter ved Grevskabet Langeland.
-